

FRANTIŠEK PALACKÝ (1798 – 1876)

„Rodem Moravan, duší Čech.“

„Otec národa.“

Největší Čech 19. století, dodnes je tak vnímán, přesto, že většina jeho názorů je již překonána.

„Dějiny tvoří jeden vývojový celek prochnutý hlavní ideou.“

Narodil se 14.6.1798 v Hodslavicích.

Otec - evangelický písmák, prý znal nazpaměť celou Bibli a „*ve všech příhodách života svého slovy jejími se řídil a těšil.*“

Už v pěti letech měl prý Bibli přečtenou i František. Zvláště oblíbené měl pasáže, kterým nerozuměl – např. milostné písně krále Šalamouna.

Otec si přál, aby se stal kazatelem, to František nechtěl, ale něco na způsob misionáře, tj. obracet pohany na křesťanskou víru v Indii nebo Austrálii, o tom prý přemýšlel.

Od malička používal němčinu, přes Komenského a Jungmanna se dostal k češtině.

Životní oporou i programem může být jazyk.

Jak ho uplatnit? Chtěl být prospěšný jako básník, probouzet city.

Cesty ho vedly jinam. Ve 20 mluvila a psal dvaceti jazyky, kromě jiného i řecky, staroslověnsky, hebrejsky.

1823 – přesídlil do Prahy, rozhodl se studovat dějiny husitství, zůstal tu až do své smrti

V krátké době pronikl do šlechtických rodin, českých i německých, což se kromě Josefa Dobrovského nikomu předtím nepovedlo. Dobrovský ho naučil studovat stará písmena a pergameny a seznámil ho s největšími vlasteneckými mecenáši své doby – hrabaty Kašparem a Františkem ze Šternberka. Palacký jim zpracoval rodokmeny a oni ho ustanovili rodovým archivářem.

Psal články pro časopis Českého muzea – vycházel česky a německy a Palacký byl redaktorem.

1827 si vzal (bohatou) **Terezii Měchurovou (Co člověk vyženi v jediném okamžiku, nemusí celý život vydělat. ☹)** Doma se pod jejím vlivem mluvilo německy, musel také slíbit, že jeho děti budou vychovány katolicky, což některé vlastenecké kolegy urazilo.

Měl blízko k pražským Němcům, jejich intelektuálním představitelům? *Společně si dali slib, že obě strany budou slovem i skutkem hájit zásadu rovnoprávnosti národů a spojení Koruny české s rakouskou konstituční monarchií.*

11.dubna 1848 byl německými liberály vyzván, aby jménem Čechů přijal pozvání do rodícího se německého sněmu – **pozvání do Frankfurtu**, zatímco strnulé Rakousko bude ponecháno svému osudu.

Palacký Němce zaskočil – nabídku odmítl. Češi by se jako jediní negermáni mezi Němci národnostně rozpustili.

Věřil naopak v dějinné poslání Rakouska, které se pod vládou osvíceného panovníka promění ve federaci. Ovšem tuto roli nesehráli ani Ferdinand V., ani František Josef I.

Roku 1848 – Palacký nejrespektovanějším mužem svého národa

8. května 1848 mu bylo nabídnuto, aby se stal rakouským ministrem vyučování. Vyžádal si čas na rozmyšlenou a odmítl.

Později mu nerozhodnost a kolísání vytkl i TGM – prý tím založil neblahou tradici české politiky.

„Není divné, že muž, který v roce 1848 první vyslovil program nového Rakouska, netroufal si program ten prakticky provádět?

Palacký se však domníval, že pro federalizaci není určující být ve vládě, ale pracovat na tom dole.

Posun si sliboval od Slovanského sjezdu v červnu 1848. Svatodušní bouře v průběhu sjezdu podle něj rozpoutali ti, kteří si úspěch sjezdu ani federalizaci nepřáli.

Nechal se zvolit do říšského sněmu, zúčastnil se jeho zasedání v Kroměříži a v roce 1849 veřejně vystoupil s návrhem reorganizace říše. Císaře nepotěšil, ale nahněval.

Po tomto neúspěchu se Palacký na deset let stáhl z veřejného života.

V tomto období vznikla jeho stěžejní díla: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. (1848-1876)

Jeho dílo podporovaly katolické stavy, Palacký v něm však obhajoval především husitství a protestantské náboženství.

Z díla Františka Palackého:

Do literatury vstupuje přes poezii a estetiku:

Přehled dějin krasovědy, O krasovědě, O krasocitu

Počátkové českého básnictví

1823 přichází do Prahy, věnuje se již jen historii

„Historie = služba pravdě a národu“

1827 – Časopis Českého muzea

1831 – z jeho aktivity MATICE ČESKÁ

1836 – I. díl německé verze „*Geschichte von Böhmen*“

5 dílné *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* (dokončeno nedlouho před smrtí), do r. 1526, ústřední prostor – husitství.

Na dobu husitskou se soustřeďovaly Palackého edice: k dějinám Basilejského sněmu, k životu a učení Mistra Jana Husa, k epoše Jiřího z Poděbrad – tuto dobu vykládá jako logické pokračování husitské revoluce a její politické vyvrcholení

1865 – **Idea státu Rakouského**

Sborník **Radhost** (1872) – soubor jeho projevů

1874 – **Gedenkblätter – Pamětní listy**

Vydal také paměti hraběte Sternberga.

Palackého význam – zakladatelský, národně obrodný a výchovný.

Jeho dílem se prolíná zápas českého živlu se živlem německým – česko – německé potýkání.

Palacký: veliký syntetik, slovesný umělec, vrchol české historiografie 19. století

Geniální osobnost vědecká, politická, velikán i lidsky.

PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK (1795-1861)

Slovák, syn evangelického kazatele, hluboce nábožensky a básnicky založen

Působil též jako vychovatel, pak správce srbského pravoslavného gymnázia

Smělá myšlenka napsat celkové dějiny slovanských literatur (byl to někdejší záměr Dobrovského)

1837 – *Slovanské starožitnosti* – rozbor topografie, dějin jazyka, důležitý podklad pro archeologii. Slovany na základě toho mohl zařadit jako rovnocennou skupinu obyvatel vůči ostatním v Evropě

- Význam sociální, politický a národně obrodný, měl velký úspěch u vědeckého i kulturního světa. Dílo mělo být zpočátku jen úvodem k přepracovanému vydání *Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*.
- Měl následovat i druhý díl, ale nevyšel – jeho cílem bylo dokázat skrze slovanskou kulturu „tvář národa“
- /1. díl byl přeložen do slovanských jazyků a do němčiny)
- Místo toho vydal jen menší dílo *Slovanský národopis* – „jako zlatou knížku by toto měl nosit a chovat každý Slovan“

V této době je v Praze redaktorem Časopisu českého muzea.

JAN ERAZIM VOCEL (1802-1871)

Navázal na *Slovanské starožitnosti* Šafaříkovi.

Zabýval se pravěkem země české (20 let bádání)

Archeologische Paralelen – 2 díly – zde použil srovnávací metodu domácího materiálu s cizím

1. Část – hmotné památky z předslovanského osídlení
2. Ve 2. díle navázal na Šafaříka – odkrytá hmotná a duchovní centra Slovanů. Práce ještě není syntézou k dějinám pravěku.

ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA

Profesor české řeči a literatury ve Vídni

Zabýval se životem Slovanů – *Slované v Dolních Rakousích*

ANTONÍN BOČEK

- Moravský historiograf, archivář v Brně (MZA), položil základy v oblasti edic:
- *Codex diplomaticus Moravicus* – 1. pol. 19. st.
- Historik, který ve svém patriotismu šel žel tak daleko, že „prázdná místa“ zaplňoval sám.
- Mnohé listiny padělal
- Vydal prvních pět svazků moravského kodexu, též německé dějiny Pernštejna, Morava po pádu Přemysla Otakara II. aj.

KAREL JAROMÍR ERBEN

Badatel, historik, původně právník, poté pomocník Palackého

Významný etnograf, vydavatel, archivář Prahy

Vydával **Regesta diplomatica** (soubor listin do poloviny 13. století)

600-1253 – listiny takřka v plném znění

Vydal také *Bartošovu kroniku*

Knížky šestery T. Štítného

Cesta Kryštofa Haranta z Požic (Cesta do Svaté země)

Nestorovy ruské letopisy aj.

Druhá polovina 19. století

Ve vývoji české historiografie – přechodné období

-nástup pozitivistické vědy

- pražská univerzita se rozděluje na českou a německou

-bojuje se o pravost Královédvorského a Zelenohorského rukopisu

-nový spolkový zákon umožnil vznik historických spolků

Vytváří se dva ne zcela vyhraněné proudy:

-liberální (Antonín Gindely)

-konzervativní (Václav Vladivoj Tomek)

VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK (1818- 1905)

Nesmírně nadaný člověk, z řemeslnické a katolické rodiny

Jeden z nejvýznamnějších následovníků po Palackém /jeho učitel)

„**Dějiny univerzity pražské**“ psal ve 30 letech

Církevní dějiny:

Dějiny doby pobělohorské – „**O stavovských nepokojích**“

„O vládě Matyáše a Rudolfa“

- Otázky výchovného působení dějin „**Příruční kniha dějepisu rakouského**“
- **Novější dějepis rakouský**
- Studoval i počátky přemyslovského období – Slavníkovci, právní vztahy

Vrcholné dílo – 40/50. léta

„**Dějepis města Prahy**“ – životní dílo

2.nejrozsáhlejší vylíčení dějin, vedle Fr. Palackého

12. svazků, do r. 1608

Toužil podat obraz Prahy jinak než Palacký, aby neopisoval.

Neomezuje se jen na pražská data, ale i provázanost s dějinami – např. husitství-
podrobně se zabýval Husem – zmírnil stávající hodnocení Husa – spíše
kazatelskou činnost a rektorství (předtím ho prohlašoval za svůdce národa a
husitství za neblahé poblouznění)

Bohatá materiálová základna, ale přemíra faktů, u nichž není rozlišena důležitost.
V detailu a nových faktech Tomek dokonce předčil Palackého, ale jeho úroveň
nedosáhl v historickém myšlení.

Jan Žižka – člověk tvrdě vyžadující řád, antipatie k Táboru i Jednotě bratrské, ale
Žižka podle něj dobrý válečník – podobně ho viděl i Palacký

Kritika luterství – leptající prvek

Konflikt stavů s Habsburky = konflikt mocenský, náboženství v něm pouze
zástěrkou

Je obhájcem silné monarchie, imponoval mu Ferdinand I. jako panovník „silné
vůle a pevné ruky“

V tomto duchu je i jeho celé dílo i české dějiny na pozadí dějin města Prahy.

ANTONÍN GINDELY (1829-1892)

- Snažil se o česko – evropskou provázanost, zdůrazňoval evropské souvislosti
- Prorakouský směr (kritizován)
- Zabýval se dějinami Jednoty bratrské – snažil se ji zařadit do evropského kontextu
- Intenzivní badatelská práce (Mnichov, Paříž aj.)
- Dále se zabýval obdobím těsně před Bílou horou

„Rudolf II. a jeho doba“ – dvoudílné

Dějiny zemí Koruny české jsou koncipovány jako součást Habsburské říše

„Dějiny českého povstání 1618“ (4 díly, německy i česky)

Zabýval se třicetiletou válkou, chápal ji jako mocensko – politický boj, náboženství až druhé místo, sledoval též dějiny hospodářství aj.

JOSEF KALOUSEK (1838-1915)

Blízký názorům Františka Palackého „vykladač Palackého pojetí dějin“

- Byl vychovatelem v jeho rodině
- Stál u zrodu čes. státního práva – historik právních dějin

„České státní právo“ – monografie, tvrdí, že země Koruny české byly v Evropě plnoprávné, ne jen léno.

Byl také historiografem selského stavu v Čechách (řada edic, pramenů)

Díla:

„O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtím na statcích svobodných v Čechách i v Moravě“ (1894)

„Řády selské a instrukce hospodářské“ – vycházelo v Archivu českém, poč. 20. století, jedinečné dílo, nepřekonaný soubor látky k dějinám selského stavu v Čechách

Pokoušel se i o pojetí, vystižení některých metodologických otázek, např.

Studie: „**Historie a materialismus**“ – reaguje na názory a vlivy pronikající do české historiografie ze Západu.

JOSEF EMLER (1836-1899)

- Posluchač vídeňské univerzity a poté první český odchovanec Institutu pro rakouský dějezpyt.
- Ovlivněn novodobými zásadami PVH, stal se také prvním českým profesorem PVH na české pražské univerzitě.
- Zásadně ovlivněn Palackým
- Zpočátku editor – řada prací pramenného charakteru
- Palacký ho vybral jako editora díla: **Prameny dějin českých (Fontes rerum Bohemicarum) – 5 dílů**
- Vydával též regesta k českým středověkým dějinám.

Rozvoj regionálních dějin

vznik Moravského zemského archivu – pol. 19. st. (Antonín Boček)

- Roste zájem o historickou produkci na Moravě
- **Moravský kodex** (Boček zemřel u 5. sv.), potřeba v tom pokračovat,
- Ale též potřeba vypracování dějin Moravy

Důležité vzdělanostní centrum – **Rajhrad – benediktini**

BEDA DUDÍK (1819-1890)

jeho dílo „**Mährens allgemeine Geschichte**“ (1860) - podává dějiny pouze do konce Velké Moravy

přijato kriticky, zvláště ze strany německé historiografie moravské, ale nenechal se odradit

Následovalo 12. svazkové dílo „**Dějiny Moravy**“ – do roku 1350 – Lucemburské období – vrcholné v rozvoji Moravy.

Jeho dějiny – pozoruhodné dílo – politické, hospodářské, společenské a kulturní dějiny

Zabýval se i církevními dějinami

„**Statuta arcibiskupa Arnošta z Pardubic**“

Moravského kulturního vývoje se týká Dudíkovo další dílo: **Dějiny knihtiskařství na Moravě až do roku 1621.** (1876)

VINCENC BRANDL (1834 – 1901)

- Díky němu obnovena činnost Matice moravské
- Byl poslancem zemského sněmu
- Vydal edici v Bočkově kodexu

Vlastivědná práce: **Kniha pro každého Moravana** (=stručný nástin dějin Moravy po bělohorskou dobu)

Vydával korespondenci *Karla Staršího ze Žerotína*

Dále: životopisy Dobrovského, Šafaříka, Erbena – na základě sebrané korespondence. „**Život Josefa Dobrovského**“....atd.

ŘEHOŘ TOMÁŠ VOLNÝ (1793-1871)

Rajhradský benediktýn, oživil zájem o benediktinské dějiny, o církevní dějiny Moravy, významný moravský topograf

Dílo důležité i dnes: **Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften** (1-9. 1857-61) – členění dle diecézí

(velmi důležité i pro dnešní diplomové práce)

Světské dílo:

Die Markgrafschaft Mähren topographisch und historisch dargestellt. – dle krajů

V této době v českých zemích -každý kraj má svého historika – zpracovatele regionálních dějin – často nadšený vlastivědný pracovník, učitel, profesor

- Řada „**VLASTIVĚD MORAVSKÝCH**“

polovina 19. století = doba, kdy se historiografie přenáší z ohraničených prostorů do širšího rámce, stává se součástí českého politického dění

- Stoupá zájem o českou historii a také o historii regionální
- Opouští se tradice romantického pojetí historie
- Pohled do historie – dokáže odpovědět na otázky budoucnosti

Zajímavý je také

JOSEF ALEXANDR HELFERT (1820-1910)

Více rakouský, než český historik

Polemizoval s Palackým – centralista – vers federalismus, jako vlivný podsekretář ministerstva kultu a vyučování odmítal Palackého výklad husitství:

Hus und Hieronymus (1853)

Psal i česky:

O tak řečených blouznivcích náboženských v Čechách a na Moravě za císaře Josefa II. (ČČM 1877-1879).

Začínají nejdůležitější české historické časopisy

Český časopis historický - ČCH 1895

Časopis Matice moravské ČMM 1869